

21 בינואר 2021

לכבוד

עו"ד רז נזרי

המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (ציבורי-חוקתי)

משרד המשפטים

שלום רב,

הנדון: הזמנה פסולה לשימוע בעקבות הכנס בבית הספר הריאלי

אנו פונים אליך בבקשה להורות למר עמית אדרי, מנכ"ל משרד החינוך, לבטל את זימונם לשימוע של ד"ר יוסי בן-דב, המנהל הכללי של בית הספר הריאלי העברי בחיפה, ומר מנדי רבינוביץ, מנהל החטיבה העליונה בבית הספר. עד להחלטה בעניין, נבקשך להורות על השעיית הזימונים לשימוע, שנקבע באופן בהול כבר ליום א' הקרוב, 24.1.2021.

השניים זומנו על ידי המנכ"ל לשימוע הבהול על רקע קיומו ביום 18.1.2021 של כנס מקוון, במגבלות ימים אלה, המיועד לתלמידי כיתות י"ב בבית הספר בנושא זכויות אדם. לכנס הוזמנו גורמים שונים לשוחח עם התלמידים, ובהם מנכ"ל "בצלם", מר חגי אלעד (גם הח"מ, עו"ד עודד פלר, הוזמן מטעם האגודה לזכויות האזרח בישראל, והשתתף בכנס בשיחה על אודות זכויות מבקשי מקלט).

ערב קיום הכנס פנו גורמי ימין למשרד החינוך בדרישה לבטלו. שר החינוך, מר יואב גלנט, מיהר להורות ביום 17.1.2021 למנכ"ל משרדו ולמנהלי המחוזות לאסור על כניסתם לבתי הספר של "ארגונים הפועלים בסתירה למטרות החינוך הממלכתי, ובכלל זה כינויה של מדינת ישראל בכינויי גנאי שקריים". בתוך כך, "ארגון המכנה את מדינת ישראל – "מדינת אפרטהייד" – לא תתאפשר כניסתו למוסד חינוכי בישראל."

בהמשך לכך, ועוד באותו היום, שלח מנהל מחוז חיפה במשרד החינוך, ד"ר סער הראל, מכתב לד"ר בן-דב, בו הוא מורה לו על ביטולו של הכנס, ולחלופין על ביטול השתתפותו של ארגון "בצלם".

ד"ר בן-דב השיב עוד באותו הערב למכתב, הבהיר כי בית הספר פועל להשגת מטרות החינוך כאמור בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953 (להלן: **חוק חינוך ממלכתי**), וביקש לברר מה מקור הסמכות החוקי להוראת מנהל המחוז.

משרד החינוך לא השיב לכך, משום שמקור כאמור אין. כל שנמסר הוא שיזומן לשימוע.

הכנס התקיים כמתוכנן. מיד לאחר הרצאתו של מר אלעד הרצתה על אותו הנושא גב' נוח דרומי, והציגה נקודת מבט שונה לגמרי. התלמידים שמעו את המוזמנים, נשאלו שאלות, היו שחלקו על הדברים שנאמרו והביעו ביקורת עליהם, והכנס התקיים באווירה חינוכית ומכילה.

אף על פי כן, אתמול אחר הצהריים, 20.1.2021, שלח מר אדרי זימונים לד"ר בן דב ולמר רבינוביץ לשימוע בדבר אישור העסקתם במשרד החינוך על רקע קיום הכנס. השימוע נקבע כבר ליום א' הקרוב, 24.1.2021.

מצורפים לנוחותך מכתבו של השר, מכתב מנהל המחוז, מכתבו של מנכ"ל בית הספר וזימון לשימוע מאת מנכ"ל משרד החינוך. אנו מצרפים לעיונך גם את מכתבנו מיום 18.1.2021 לד"ר הראל, בו דרשנו כי יחזור בו מהוראתו לבית הספר הריאלי לבטל את הכנס ומכל הזמנה לשימוע. את מכתבנו שלחנו גם ליועצת המשפטית של משרד החינוך, עו"ד אילת כהן מלקמן. לצערנו, לא נענינו וההזמנות לשימוע נשלחו לאחר מכן.

כפי שארע בעבר בשעה שגורמים במשרד החינוך אסרו שלא כדין על כניסתם של דוברים לבתי הספר, גם הפעם הקפיד המשרד ללוות את האיסור הבלתי חוקי בהרעשה תקשורתית מטעמו, וזאת מטעם כפול.

ראשית, הרווח הפוליטי המיידני הטמון בדה לגיטימציה של ארגוני זכויות אדם ושינוי חברתי. זו הפעם מבקשים לגזור אותו שני אישים פוליטיים – השר ומנכ"ל משרדו ונאמנו, המלווה אותו בתפקידיו הפוליטיים במשרדים השונים – ערב בחירות, וכל עוד הנושא "חס" בתקשורת. אף על פי שמשרד החינוך ידע על אודות קיומו של הכנס מזה שבועות, הללו בחרו לפעול רק סמוך מאוד ליום הכנס ומיד לאחריו בליווי תרועות תקשורתיות רמות. אי אפשר שלא לתהות הכיצד דווקא בימים אלה של משבר בריאותי חמור, שמכה בעוצמה אדירה במערכת החינוך ומציב בפניה אתגרים שמי שיערם, לא נמצאה לפרנסי המשרד תעסוקה ראויה ודחופה יותר, אלא לנסח מכתבי איומים, לברר בבהילות את סוגיית הכנס בבית הספר הריאלי בחיפה, ולקבל החלטות בנוגע להעסקה של המנהלים בבית הספר.

שנית, לטווח ממושך וכעניין רוחבי מהלך שכזה נועד לדיכוי שיח מגוון, עצמאי וביקורתי במערכת החינוך. משום שתכליתו של חוק חינוך ממלכתי הפוכה לכך, ה"זבור" הציבורי לא נועד אלא להשליט חוסר ודאות, אפקט מצנן וצנזורה עצמית על בתי הספר, לבל יעזו להזמין את מי שהשר והמשרד אינם חפצים ביקרם. מי הם המנהלות והמנהלים, כל שכן המורות והמורים, שירצו להסתכן בשימוע, המלווה בהשמצות פומביות, ושיסרקו את בשרם במסרקות ברזל, אם אפשר לחסוך זאת על ידי הימנעות. במילים אחרות: גם אם אין כל יסוד חוקי לאיסורים ולשימועים, אווירת הטרור תשיג את שלה - השתקה.

נדגים זאת. בחודש דצמבר 2017 הודיעה לשכת שר החינוך דאז, מר נפתלי בנט, למנהלת תיכון קרית חינוך ע"ש רבין בנשר, שיש לבטל אירוע, שתוכנן לאותו יום ומתקיים בבית הספר כבר עשר שנים בהשתתפות פורום המשפחות השכולות הישראלי-פלסטיני. בשל הודעת לשכת השר, המשתתפים, בני משפחות שכולות ישראליות ופלסטיניות, שהגיעו לבית הספר ביום שנקבע, נאלצו לסוב על עקבותיהם וללכת כלעומת שבאו. משרד החינוך, שמודע לכך שאין כל מקור חוקי לאיסור, תירץ בדיעבד שהפעילות בוטלה על ידי מנהלת המחוז, משום ש"אינה מהווה חלק מסל תרבות".

כך עוד, בחודש מאי 2018 נזפה מנהלת מחוז מרכז במשרד החינוך במנהל בית הספר סביון-גני-יהודה, ודרשה ממנו לפרסם מכתב התנצלות, משום שהזמין לבית הספר נציג של הקרן החדשה לישראל להשתתף בפאנל שעוסק בזכויות אדם, ודיבר שם על זכויות מבקשי מקלט.

לצערנו, מקרים אלה אינם עומדים בבדידותם. במהלך השנים טיפלו באירועים נוספים, שבהם מנהלות ומנהלים ועימם מורות ומורים, ננזפו או זומנו לשיחות בירור ולשימועים בשל התבטאויות שלא נפל בהן כל דופי, ומשום שהזמינו לבתי הספר מרצים, שלא זו בלבד שאין כל איסור להזמין, אלא חוזר מנכ"ל משרד החינוך מעודד לעשות זאת. לצערנו, לא זו בלבד שהייעוץ המשפטי של משרד החינוך אינו פועל לבלום מהלכים פסולים אלה, אלא נותן להם יד ושותף להשתקף.

גם הפעם, כיוון שהעתק הזימונים לשימוע נשלח ליועצת המשפטית של משרד החינוך והוא כולל אסופת מובאות משפטיות, אין זאת אלא שהוא נשלח על דעתה. לפיכך, ומשעה שמשרד החינוך כושל באופן יסודי כל כך וחותר תחת מטרות החינוך שבחוק חינוך ממלכתי, אנו מבקשים את התערבותו הדחופה של היועץ המשפטי לממשלה בעניין – מתן הנחייה למנכ"ל משרד החינוך לבטל את הזימונים לשימוע.

על חובתו של היועץ המשפטי לממשלה להתערב בעניינים מסוג זה עמד הוא עצמו בתגובה שהוגשה מטעמו לאחרונה לבג"ץ בעתירות נגד החלטתו חסרת הסמכות של השר לביטחון הפנים, מר אמיר אוחנה, לדחות את חיסונם של אסירים נגד קורונה (בג"ץ 158/21 רופאים לזכויות אדם – ישראל נ' השר לביטחון הפנים (תגובה מטעם המדינה מיום 18.1.2021)). היועץ המשפטי לממשלה ביקש מבית המשפט לקבל את העתירות על רקע החשש להישנות התערבות אסורה של השר בעניינים אלה שנוגעים לזכויות יסוד של אסירים, אף שאין לו סמכות להתערב בהם. בתגובתו לבג"ץ הדגיש היועץ המשפטי לממשלה את חשיבות העמידה על עיקרון חוקיות המינהל, אשר "נועד להגביל את כוחו של השלטון ולהבטיח את חירויותיו של הפרט" (שם, בפסקה 6), והדגיש, כי "מקום בו הפעולה המינהלית הנבחנת פוגעת בזכויות יסוד, אין די בכך שהרשות תוכל להצביע על הוראת חוק אשר ניתן לפרש אותה כמקור הסמכה לפעולתה, אלא שההסמכה לפעולה חייבת להיות ברורה ומפורשת" (שם, בפסקה 7). ועוד – "ככל שהזכות הנפגעת חשובה יותר כן תתחזק הדרישה להסמכה מפורשת" (שם, בפסקה 8).

כך על היועץ המשפטי לממשלה להורות גם בענייננו, ולהבהיר כי אין בסיס לקביעתו של שר החינוך, לפיה הוראתו נסמכת על סמכותו להתוות מדיניות.

סעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי מונה את מטרות החינוך הממלכתי, ובהן, בין היתר, הנחלה של זכויות אדם, ערכים דמוקרטיים וסובלנות, חיזוק כוח השיפוט והביקורת, וטיפול סקרנות אינטלקטואלית ומחשבה עצמאית.

בהתאם לכך, חוזר מנכ"ל משרד החינוך תשעז/4(ב), שעניינו "התכנית הלאומית ללמידה משמעותית – השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת", מעודד מעורבות ודיון פוליטי, מדגיש את חשיבותו של חינוך לגישה ביקורתית, פלורליסטית ומאתגרת מוסכמות ואת חובתם של עובדי הוראה בהקשר זה: "מצופה מהמורים לחשוף את תלמידיהם לסוגיות הנמצאות על סדר היום הציבורי ולהציג ולהבין את הדעות השונות לגבי סוגיות אלו ואת הנימוקים לכל אחת מהן, וזאת במטרה לאפשר לתלמידים לנהל שיח ביקורתי ולגבש את זהותם ואת עמדתם האישית באופן מבוסס, מתוך היכרות עם מגוון רחב של דעות" (סעיף 1.2 לחוזר).

עוד קובע החוזר, כי על מנהל בית הספר לקיים שיח חינוכי ערכי מתמשך עם צוות בית הספר על אקטואליה ועל נושאים השנויים במחלוקת ציבורית ולקבוע את הדרכים שבהן יתאפשר שיח ביקורתי ופתוח בכיתות (סעיף 1.5). בהמשך מפורטות הדרכים ליצירת שיח כזה, ובכלל זה

באמצעות הזמנת מרצים או בפעילות שתועבר על ידי גורמים או גופים חיצוניים (סעיף 2 לחוזר). כן מפורטות המלצות למנהלי בתי ספר על האופן שבו יוכלו לתמוך ולסייע למורות ולמורים לקיים שיח חינוכי בנושאים שנויים במחלוקת: "רצוי להעלות לדיון בחדרי המורים את שאלת ההתמודדות החינוכית עם נושאים שבמחלוקת, לעודד את המורים להתייחס אליהם ולסייע להם להתמודד עם הנושא. המורים בחדר המורים, כמו התלמידים בכיתות, צריכים להרגיש בטוחים וחופשיים להביע את דעתם ולנהל שיח בנושא. חשוב להבהיר למורים כי יינתן להם גיבוי בפעולתם בכיתה בסוגיות אלו גם במקרים של טענות ותלונות מצד תלמידים או הורים, כל עוד הם יעמדו בכללים וינהגו בהגינות" (סעיף 2.2.3 לחוזר).

אם כן, חוזר המנכ"ל מדרבן את בתי הספר לקיים דיונים פלורליסטיים וביקורתיים בנושאים פוליטיים ובסוגיות שנויות במחלוקת, ואף מעודד הזמנתם של גופים חיצוניים שסייעו בכך, והכל תוך סיוע למורים והבטחה להעניק גיבוי למי שיתקל בתלונות.

בשנת 2018 תוקן חוק חינוך ממלכתי, ונקבע בו בסעיף 2(ב), כי שר החינוך "יקבע כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של אדם או של גוף שאינו חלק ממערכת החינוך (בסעיף קטן זה – גורם חיצוני) שפעילותו עומדת בסתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך הממלכתי המפורטות בסעיף קטן (א), וכן כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של גורם חיצוני הפועל באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים או מדיניים מחוץ לישראל נגד חיילי צבא הגנה לישראל בשל פעולה שביצעו במסגרת תפקידו או נגד מדינת ישראל."

כללים כאמור לא נקבעו עד כה, וגם לו היו נקבעים לא היה ניתן להחילם על ארגוני החברה האזרחית, ובהם ארגוני זכויות אדם ושינוי חברתי בישראל. ארגונים אלה לא זו בלבד שאינם פועלים בניגוד למטרות החינוך הממלכתי, אלא ממלאים תפקיד חשוב של השתתפות אזרחית פעילה בהליך הדמוקרטי. עוד בחודש דצמבר 2017 הבהיר היועץ המשפטי לממשלה, ד"ר אביחי מנדלבליט, לשר החינוך דאז, מר נפתלי בנט, על רקע ביטול השתתפות משרד החינוך בכנס משותף עם האגודה לזכויות האזרח בישראל, את החשיבות הרבה בקיומו של שיח ענייני ותורם בין ארגוני החברה האזרחית לבין רשויות המדינה, והדגיש כי "פעילות שכזו מועילה ומסייעת לקידום האינטרס הציבורי".

מן המפורט עולה, כי הנחלה של זכויות אדם, ערכים דמוקרטיים וסובלנות, חיזוק כוח השיפוט והביקורת, וטיפול סקרנות אינטלקטואלית ומחשבה עצמאית הם אבן הראשה של החינוך בישראל. משום כך, בתי הספר מצווים לקיים דיונים בנושאים שנויים במחלוקת ולחנך למעורבות, לגישה ביקורתית, פלורליסטית ומאתגרת מוסכמות, וכל זאת תוך הבאה של מגוון דעות. סיכול חובתם של בתי הספר למלא את תפקידם זה הפוכה למטרות החינוך הממלכתי שבסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, וחותרת תחתן. סעיף 2(ב) לחוק חינוך ממלכתי הסמיך את השר לקבוע כללים למנוע פעילות של גוף הפועל בהתאם למפורט באותו הסעיף. זו ורק זו סמכותו של השר, וממנה חרג.

כפי שכתבנו לד"ר הראל במכתבנו המצ"ב: "משרד החינוך שב ומשדר לצוותי ההוראה שאין לו אמון בהם, ושלא יהינו לקיים דיון בנושאים אקטואליים ושנויים במחלוקת. במקום הנחלה של חינוך ביקורתי, פלורליסטי, שמעודד חשיבה, מגוון דעות והשמעתן – שתיקה והשתקה. במקום תמיכה בצוות החינוכי – איומים והפחדות. המנהלות והמנהלים, ועמם המורות והמורים, מבינים

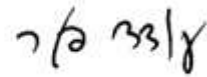
שעדיף לא להביע עמדה בסוגיות אקטואליות ולא לדבר על זכויות אדם, פן יבולע להם. התלמידות והתלמידים נחשפים לצוותי הוראה שנאלצים לצמצם את מרחב השיח, ונמנעים מלהוות דוגמא אישית למעורבות פעילה בשיח הציבורי. כל אלה עשויים לייצר דורות של תלמידים חסרי עניין, נטולי מעורבות, ההולכים בתלם מסוים מאוד שמתווים לו ראשי מערכת החינוך ופקידיה מטעמים פוליטיים פסולים, אשר בינם לבין חינוך איכותי אין מאום."

אשר על כן, נבקש את התערבותך הדחופה.

בכבוד רב,

נעמי בייט-צורן, עו"ד
מנהלת מחלקת החינוך

עודד פלר, עו"ד
מנהל המחלקה המשפטית

העתקים:

מר יואב גלנט, שר החינוך
מר עמית אדרי, מנכ"ל משרד החינוך
עו"ד איילת כהן מלקמן, היועצת המשפטית למשרד החינוך
ד"ר סער הראל, מנהל מחוז חיפה, משרד החינוך
ד"ר יוסי בן-דב, המנהל הכללי, בית הספר הריאלי העברי בחיפה
מר מנדי רבינוביץ, מנהל החטיבה העליונה, בית הספר הריאלי העברי בחיפה